MEDLEMSBLAD FOR DEN NORSKE RHODODENDRONFORENING NR. 2 - MAI 2019 ÅRGANG 22

Lapprosen

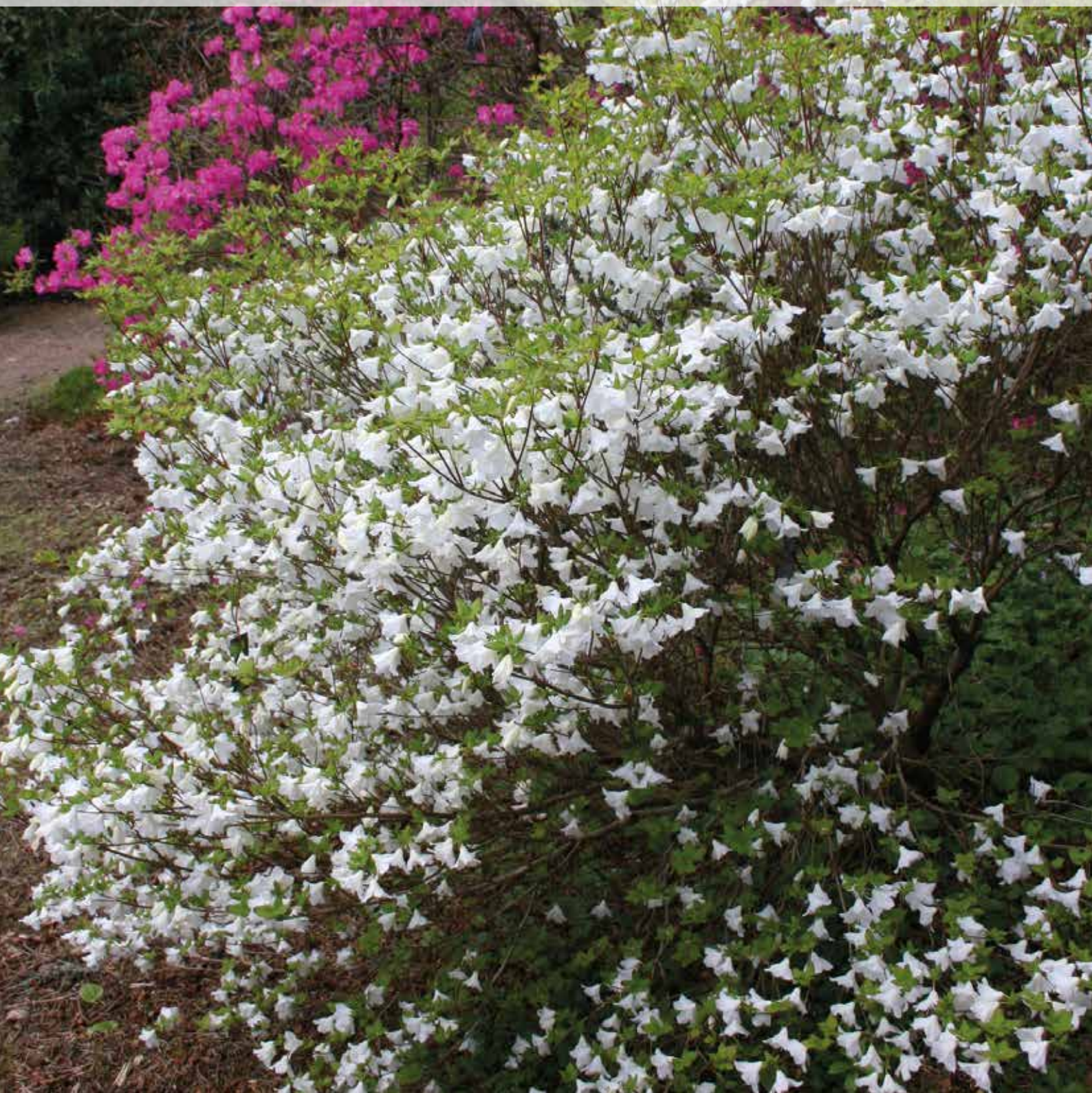

Lederen har ordet

Kjære rhododendronvenner!
Jeg har vært ute og reist igjen. Våren 2018 var jeg i embeds medfør i Bremen i Tyskland. I mars dette året gikk reisa halve jorda rundt, til storbyen Vancouver, Canada, hovedstaden i den vestligste provinsen, British Columbia, og til Vancouver Island, ei kjempestor øy som ligger halvannen time med ferge utenfor kysten. Det var også denne gangen et oppdrag i rhododendronsakens tjeneste som var foranledning til turen. Jeg var invitert som såkalt «speaker of the year», det vil si en utenfor deres indre rekker som holder ei foredragsrekke på seinvinteren, gjerne en som er langvegsfarende. Jeg holdt til sammen seks ganger to foredrag i like mange avdelinger, såkalte *chapters*, i The American Rhododendron Society (ARS). Flest avdelinger besøkte jeg på Vancouver Island.
Vestkysten av Canada, og særlig Vancouver Island, har det desidert beste klimaet for dyrking av rhododendron i det enorme landet. Innlandet er for varmt om sommeren og for kaldt om vinteren, og østkysten som er en forlengelse av USAs østkyst, har alltid vært et smertensbarn for rhododendronelskere pga. et meget krevende klima og lite nedbør. Den amerikanske staten Washington, rett sør for grensa til British Columbia, har også et meget godt klima for rhododendrondyrking. Mange kjenner kanskje til den berømte hagen til Rhododendron Species Foundation som ligger i Federal Way, tre timers kjøretur rett sør for Seattle. Hagen har trolig verdens største samling av rhododendronarter, i alle fall om en ser bort fra de tropiske Vireya-artene. Jeg besøkte denne hagen i 2014 og ble meget imponert.
Vancouver Island har hele fem avdelinger av ARS og er det området i Nord-Amerika med størst medlemstetthet. Avdelingene er veldig aktive med mange ulike aktiviteter, svært mange er dyktige på å formere planter, og de har et stort «indre marked» for dette blant medlemmene. Både på øya og på fastlandet er det mange flotte hager, både private og offentlige parker og botaniske hager. Jeg fikk se både samlerhager og hager der den estetiske helheten var viktigere. Interessen for rhododendronarter er stor, men det er også mange hager med store hybridsamlinger.

Området har milde vintrer. Normalt er våren godt i gang i overgangen mellom februar og mars. Ved kystene har de sjelden mange kuldegrader, og på vestkysten av Vancouver Island er det hager som mange vintrer ikke har under null grader overhodet. Vekstsesongen er lang, men de har ett stort problem, nemlig sommervarme og tørke. En skulle tro at et land med en vestkyst til et osean hadde mye nedbør året rundt slik vi vestlendinger i Norge er vant til, men slik er det ikke. Det blir lett restriksjoner på vanning, og mange har derfor investert i brønner som fylles opp av grunnvann fra dype og kostbare boringer langt ned i grunnen. De som ikke har mulighet til det, har en stor og krevende oppgave hver sommer med å vanne mer og mindre manuelt med begrensa mengder vann.
Og her er jeg ved kjerna for hvor jeg vil med denne teksten. Jeg har gjennom åra besøkt et utall hager i mange land. Mange ser ut til å ha bedre forhold enn jeg selv har i egen hage. Men min erfaring er at det alltid er minst ett skjær i sjøen. I Vancouver og på Vancouver Island er det altså sommervarmen som skaper problem. Noe av det samme ble nevnt da jeg var i Bremen, og de klaget også på mye kulde enkelte vintrer. England og Skottland har til nå vært de områdene der nye sykdommer som *Powdery Mildew* og *Phytophthora ramorum* har slått til først og hardest, og år om annet har noen områder opplevd svært kraftige stormer som har rasert gamle hager. Danmark har for mye vind som i kombinasjon med kulde også kan være ganske ødeleggende for plantene. Finland har altfor kalde vintrer og har måttet utvikle sine egne hardføre hybrider for i det tatt å ha en rhododendron i hagene. Og slik kan vi fortsette, noe er det alle steder. Selv kunne jeg godt tenke meg mer sommervarme, men kanskje jeg da tenker mer som menneske enn som rhododendron? Jeg har en mistanke om at mine kjære rhodobusker er langt mer glad i regnværsdager i juli enn jeg er. Finnes det forresten et sted på jorda med perfekt klima for rhododendron? Kenneth Cox skrev en gang at det beste stedet han har opplevd og der flest arter kunne dyrkes, var Tasmania, den store øya som ligger sør for Australia.
Der har jeg aldri vært og kommer vel heller ikke dit noen gang. Men tilbake til Vancouver, Vancouver Island, Seattle og Federal Way kunne jeg godt ha tenkt meg å dra. Sjelden får en se så mange flotte rhododendronhager på kort tid. I alle fall ikke på den nordlige halvkule. Og når jeg tar med at kanadiere er utrolig hyggelige mennesker, så skjønner nok alle at jeg hadde svært stor glede av turen til det vestlige Canada i mars.

Styrets sammensetning

Leder:
Ole Jonny Larsen
Bergeplass 12
6010 ÅLESUND
tlf 415 88 630
olejonnylarsen@hotmail.com

Nestleder:
Harald Olav Aksnes
Vikøyvegen 340
5600 NORHEIMSUND
tlf 56 55 04 81 / 913 06 795
harald.olav.aksnes@gmail.com

Sekretær:
Harald Kårtveit
Vestsidevegen 796
5363 ÅGOTNES
tlf 56 33 47 88 / 977 76 050
haraldkartveit@hotmail.com

Kasserer:
Terhi Pousi
Mildevegen 116
5259 HJELLESTAD
tlf 55 22 95 08 / 416 49 302
terhi.pousi@uib.no

Styremedlem:
Tor Frostestad
Syftesokbakken 30 B
4046 HAFRSFJORD
tlf 51 59 15 83 / 991 07 317
frostestadtor@gmail.com

Leder Rhodo Vest:
Tor Jan Ropeid
Løtveitveien 2
5151 STRAUMSGREND
tlf 416 20 125
torjanropeid@gmail.com

Leder Rhodo Sør-Vest:
Tor Frostestad
Syftesokbakken 30 B
4046 HAFRSFJORD
tlf 51 59 15 83 / 991 07 317
frostestadtor@gmail.com

Leder Rhodo Sør:
Knut Gjermundsen
Høyveien 58
4383 ARENDAL
tlf 908 89 685
knut.gjermundsen@gmail.com

Leder Rhodo Øst:
Haavard Østhagen
Stordamveien 21 B
0671 OSLO
tlf 917 46 923
haavard.godlia@gmail.com

Medlemsregister:
Inger-Lise Fonneland
Mellomveien 11
4870 FEVIK
tlf 952 83 441
inger.lise.fonneland@gmail.com

Internettredaktør:
Vidar Winsnes
viwins@online.no

INNHOLD

Per M. Jørgensen: Royale asaleaer på Milde 4
Per Anker Pedersen: Studietur til norske rhododendronetusiaster første del 8
Ruddi Perriard: Billeder fra Himalayas natur: Fra landet mellem de to elve, Salween og Mekong 14
Villingstadparken besøkshage 17
Hvordan skille de tre europeiske rhododendronartene i underseksjon Rhododendron fra hverandre .. 20
Erstatningsplante??? 22
Spørsmål og svar 24
Audun Arne: Klippe, klippe … 26
Ole Jonny Larsen: Mannen og planten – Archibald Menzies (1754–1842) og *Menziesia*-artene 28

Informasjon fra DnR

Årsmelding 2018 30
Regnskap 31
Nye medlemmer 31

FORSIDEFOTO: Fullt utsprunget *Rhododendron quinquefolium* i Arboretet på Milde. I bakgrunnen *Rhododendron albrechtii* Foto: Terhi Pousi

BAKSIDEFOTO: En kraftig og vid *Rhododendron hodgsonii* i Arboretet på Milde. Dette eksemplaret har svært mørke blader og en gylden, glatt bark på eldre stammer. Foto: Per Anker Pedersen

Lapprosen

utgis av Den norske Rhododendronforening
Postboks 1325, 5811 BERGEN

www.rhododendron.no

Bankkontonummer: 3411 26 52622
IBAN: NO93 3411 2652 622
BIC/SWIFT: DNBANOKK

Trykk: ERAtrykk as – tlf 55 94 00 05

Redaksjon

Tor Jan Ropeid
tlf 416 20 125
torjanropeid@gmail.com

Neste nummer

av Lapprosen kommer i november 2019. Stoff til bladet må være redaksjonen i hende innen 14. oktober 2019.

Stoff og bilder – i så høy oppløsning som mulig – sendes til redaksjonen, se adressen til venstre.

Royale asaleaer på Milde

Tekst Per M. Jørgensen

Fig. 2 *Rhododendron quinquefolium* slik busken fremstår på Milde. Foto: Terhi Pousi

I mars fikk Japan ny keiser. Hans eneste barn, en datter Aiko, prinsesse Toshi (Fig. 1) har som sin symbolblomst valgt *Rhododendron quinquefolium*. Et godt valg, er det fristende å si. Den er beskrevet fra Japan så sent som i 1877 og har et elegant japansk preg med lett etasjeaktig vokseform (Fig. 2), opptil meteren høy, med delikate, rødrandete blad i femtallige kranser og klokkeformete hvite blomster (Fig. 3) som likner en sverm hvite sommerfugler når busken er i full blomst (se forsiden). Bladverket blir vakkert rødfarget om høsten (Fig. 4), noe japanerne setter særlig pris på. Haruto Kobayashi, arkitekten for Japanhagen på Milde, var spesielt opptatt av at der skulle være gode høstfarger. Dette er en skogsart som heldigvis har en ganske nordlig utbredelse til forskjell fra andre japanske arter i denne gruppen. Den har klart seg bra på flere steder på Milde, men vårt materiale er fra ganske store høyder, fra 1400 m på fjellet Odaigahara-san på Honshu, samlet av Magne Sandvik i 1976 på den nordiske arboretekspedisjonen til Japan. Vi har faktisk sådd frø fra våre planter som har gitt småplanter som jeg håper nå vil kunne bli plantet ut i Japanhagen som en gest til prinsessen, som for øvrig ikke vil kunne bestige tronen etter sin far uten en grunnlovsendring som tillater kvinnelig arvefølge. Hun er døpt Aiko, men hennes offisielle tittel er nå HKH Prinsesse Toshi.

I denne sammenheng kommer jeg på to andre kongelige asaleaer vi har i Arboretet på Milde, hvorav den ene, *Rh. schlippenbachii* (Fig. 5), på engelsk kalles 'The royal azalea', uvisst av hvilken grunn (men se nedenfor). Også denne er særpreget og en mer kraftigvoksende slektning til foregående. Den ble beskrevet fra Korea i 1870 og vokser helt nord til Mongolia. Den er oppkalt etter den baltiske baron Alexander von Schlippenbach, som var russisk marineoffiser da han i 1854 oppdaget og innsamlet arten under en ekspedisjon til Korea. Det var det engelske firmaet Veitch som i 1893 introduserte arten til England. Det er mulig at tidspunktet er det som har gitt den navnet 'The Royal azalea', for dette året var der en stor royal hendelse: arveprins George, Duke of York, forlovet seg nemlig med Mary av Teck (det senere kongeparet, 1910–1936, fig. 6), og de giftet seg følgende år. Dette har satt spor etter seg ellers blant rhododendron. Et annet firma (G. Paul) lanserte da to storvokste «ekte» rhododendron (ikke asalea) 'Duchess of York' og 'Duke of York' (Fig. 7). Hvorom allting er, så ble *Rh. schlippenbachii* en populær plante, og jeg holder fast ved min tidligere påstand (Jørgensen 2014) om at hvis jeg skulle ha bare en rhododendron i min hage, måtte det bli denne. Dette er en klart enklere og mer hardfør plante enn foregående. Den er rik-

Fig. 1 Aiko, prinsesse Toshi. Offisielt portrett stilt til rådighet av Det keiserlige hoff, Tokyo.

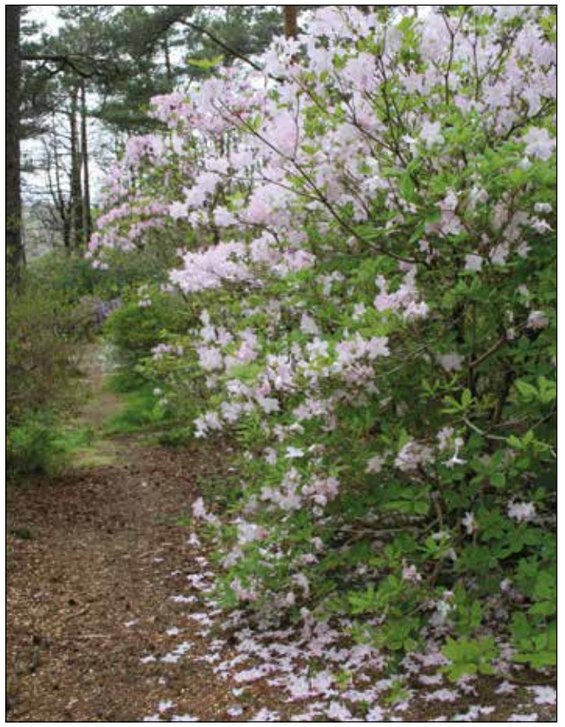

Fig. *5 Rhododendron schlippenbachii* i artsamlingen på Arboretet Foto: Terhi Pousi

Fig. 3 De elegante blomstene til *Rh. quinquefolium,* vakkert blant de rødkantete bladene Foto*:* Terhi Pousi

Fig. 4 De femtallige bladkransene i høstfarger
Foto: Terhi Pousi

Fig. 6 Kong George V og Dronning Mary. Fra Wikipedia

Fig. 7 'Duke of York' i Nydalen på Arboretet Foto: Terhi Pousi

tignok ikke riktig like sirlig, vokser rett oppover til et par meters høyde. Blomstene som produseres rikelig, er imidlertid ytterst elegante og epleblomstaktige (Fig. 8) når de kommer i mai. Om høsten får de femkransete bladene (Fig. 9) vakre høstfarger. Det er med andre ord en busk for alle årstider.
Til slutt en av de mange flotte, nå ofte bortglemte *molle*-kultivarer, som det hollandske firmaet Koster utviklet omkring 1900. De er nå for det meste erstattet av nyere sorter av den engelske Knap Hill-typen, som er mer elegante og blomsterrike. Den jeg tenker på, er 'Koningin Emma' (Fig. 10) med uovertrufne, aprikos-oransje blomster. Oransje er det regjerende huset Oraniens symbolfarge, og dronning Emma (1858–1934, Fig. 11) var en populær dame, og fordi kongeparets datter Wilhelmina ikke var myndig, var hun blitt nødt til å overta styringen da hennes mann kong Wilhelm III plutselig døde i 1890. Wilhelmina var senere ofte i Bergen som privatperson, og det er derfor synd at vi ikke har den rhododendron som ble oppkalt etter henne i 1896, da hun ble myndig. Uansett så er 'Koningin Emma' en ganske lavt- og tettvoksende sort blant *molle*-sortene, som oftest blir grove og uryddige i veksten.

Takksigelser

Som vanlig har Terhi Pousi og min kone Gerd bidradd med bilder og assistanse på mange måter. Jeg vil også takke ambassaderåd K. Yamada, Oslo for hjelp med opplysninger om prinsesse Aiko.

Kilder

Davidian, H. H. (1995): The Rhododendron species, vol. IV Azaleas. Portland, Oregon.
Jørgensen, P. M. (2014): Erfaringer fra artsamlingen av Rhododendron i Det norske Arboret – Del III «asalea» (de løvfellende artene). Årringen 2013: 4–39.
Leach, D. G. (1961): The rhododendrons of the world. New York.

De epleblomstaktige blomstene på *Rh. schlippenbachii* i min hage Foto: Gerd Jørgensen

Fig. 9 *Rh. schlippenbachii* i høstskrud på Arboretet
Foto: Terhi Pousi

Fig. 10 'Koningin Emma' i Nydalen på Arboretet
Foto: Terhi Pousi

Fig. 11 Dronning Emma som ung. Fra Wikipedia.

Hageland

RHODODENDRON
Vi har kjempeutvalg av Rhododendronsorter i salg

RHODODENDRON JORD 50 Liter

AZALEA Mange ulike og spennende Varianter i slag

Hageland Foss
Hurumveien 11, 3440 Røyken
Vi holder åpent hele sesongen
Tlf: 31 28 49 56 , **hageland.no/hagesenter/hageland-foss/**

Vi tar forbehold om trykkfeil, forsinket levering eller at enkelte produkter raskt kan bli utsolgt.

Besøk oss på hageland.no

Studietur

til norske rhododendronentusiaster del 1

Tekst og foto: Per Anker Pedersen, Institutt for landskapsarkitektur, NMBU

I begynnelsen av mai 2018 dro jeg på befaring i norske rhododendronhager. Målet var å lære mer om denne planteslekten som mange har et forhold til, men som de færreste har særlig gode kunnskaper om. Det ble en vellykket tur med stort faglig utbytte og møter med hyggelige mennesker. Inspirasjonen til å dra på denne turen fikk jeg i boka Min rhododendronhage. *Jeg hadde en lang liste med aktuelle steder å besøke, men den måtte av praktiske og uforutsette årsaker kuttes noe ned. Det er derfor flere flotte hager i min reiserute som jeg dessverre ikke rakk å besøke.*

Viktige private samlinger

Private samlinger av ulike slag utgjør et stort og viktig supplement til offentlige samlinger. Samlere bidrar med spesialkompetanse som i mange tilfeller overgår den formelle akademiske kompetansen. Entusiaster som på hobbybasis går inn i tema, kan generere svært mye kunnskap. Plantesamlinger av levende planter er særlig verdifulle fordi de danner et nettverk av teststeder med ulike dyrkingsbetingelser. Selv om plantingene ikke er etablert under forsøksmessige betingelser, og mange faktorer kan variere, kan ingen betvile positive resultater. Et negativt resultat kan en alltid diskutere, det kan være mange årsaker til at en ikke lykkes med et planteslag. Men har ei plante greid seg godt i en årrekke, ja så har den det. Det kan ikke bortforklares, og det er et resultat som også er interessant for andre.

Av det enorme antallet kultivarer i rhododendron er bare et lite antall kjent for norske brukere. Artene utgjør et mer begrenset antall, men de fleste er ukjente for «vanlige» gartnere og hageeiere. Det skyldes nok både at kultivarene har rikere blomsterprakt og ofte er lettere å dyrke, og at de fleste arter er lite tilgjengelige på markedet.

For noen av oss har artene en spesiell verdi fordi de utgjør det opprinnelige, naturlige materialet og har et annet uttrykk enn de mer «voldsomme» kultivarene. Det dyrkingsmessige erfaringsgrunnlaget for mange rhododendronarter er imidlertid begrenset, men ikke minst takket være private entusiaster øker det stadig.

En del av disse entusiastene ville jeg gjerne hente kunnskap fra, både på vegne av undervisningsmiljøet ved NMBU i Ås og meg selv som novise i slekten. Selvfølgelig besøkte jeg også rhododendronsamlingen i Arboretet på Milde, og jeg fikk også anledning til å besøke en av våre få profesjonelle produsenter av rhododendron. Stedene jeg besøkte var forskjellige, det var personene jeg møtte også. Felles for alle er at de er entusiaster med mye erfaringsbasert kunnskap som de gjerne deler. Mange av leserne har nok selv besøkt dem, og flere av samlingene har vært omtalt i *Lapprosen*.

LANDSKAPS ARKITEKTUR 100 ÅR

I 2019 markerer vi at det er 100 år siden Europas første utdanning i landskapsarkitektur ble startet på Ås. Arrangementer gjennom hele året.

www.nmbu.no/go/la100

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet

Gimle Planteskule, Norheimsund

På vei mot Bergen dro jeg innom Gimle Planteskule, som er en av de få planteskolene i Norge med stor produksjon av rhododendron. «Gamlesjefen» Harald Olav Aksnes tok meg med på en ettermiddagsrunde, og jeg fikk også noen ord med den nye sjefen, Silje Aksnes. Jeg fikk se produksjon av rhododendron både i veksthus og i potter ute, brett med tusenvis av små frøplanter og brett med stiklinger. Vi diskuterte gjødsling og kontroll av næringstilgang, noe som er vanskelig nok i hagen og enda vanskeligere i potter. Harald Olav diskuterer gjerne jord og gjødsling, kanskje de største enkeltårsakene til etableringsproblemer for rhododendron. Han viste meg også et parti med fine småplanter av hjultre (*Trochodendron aralioides*). Denne flotte og særegne, alltidgrønne busken (treet) er også vinterherdig på deler av Østlandet og burde etter mitt syn vært mye mer brukt. Eldre planter får en bred, pittoresk form med årene (det står noen flotte eksemplarer i Arboretet på Milde).

På karplanteplassen merket jeg meg noen rhododendronplanter med et veldig spesielt bladverk, med en rødlig nyanse. Det var kultivaren 'Winsome', som Harald Olav har store forventinger til. I veksthuset la jeg merke til en småplante med særlig store, fine blomster. Det var 'Kimberly', som er en hybrid mellom *R. williamsianum* og *R. fortunei*. Ellers viste han meg den alltidgrønne *Leiohyllum buxifolium*, en vakker art jeg ikke har noen personlig erfaring med, men som bør kunne trives

R. camtschaticum har spirt godt og venter på å bli priklet.

sammen med rhododendron og som det vil være spennende å prøve mer av på Østlandet.

Det flotte hageanlegget i forbindelse med planteskolen illustrerte for øvrig at her var planter ikke bare et levebrød, men også en personlig interesse.

Harald Olav Aksnes med småplanter av bl.a. *Trochodendron aralioides*

Arboretet på Milde

Jeg husker godt at jeg ble veldig imponert da jeg besøkte artssamlingen en gang på åttitallet, selv om plantene den gang var forholdsvis små. Nå er mange av dem enorme. Jeg valgte egentlig «feil» år denne gangen, siden blomstringen i 2018

R. mucronulatum var et blikkfang.

var svak etter en voldsom blomstring året før. Men, som min eminente omviser Terhi Pousi sa: «Hvis blomstringen hadde vært rik, ville vi ikke kommet igjennom samlingen i dag.» Vel, vi kom igjennom det meste av den og var så vidt innom kultivarene også.

Den riktblomstrende *R. mucronulatum* og *R. barbatum* med sine sterkt røde blomster var blant de mest iøynefallende artene. *R. lutescens* og *R. hirtipes* blomstret også rikt. En rekke arter hadde blomstret av eller var i ferd med å gjøre det. På bakken lå det blomsterkroner fra *R. sutschuenense,* minst 6 m høye busker. Heldigvis hang det fremdeles noen få flotte blomster igjen på *R. pachytrichum, R. maculiferum* og *R. elegantulum*, som jeg var nysgjerrig på. Ellers var det en og annen blomst på *R. strigillosum*, *R. cinnabarinum* og *R. rubiginosum.* Jeg fikk også se den gule *R. lacteum* i blomst, en art som varierte mye i vitalitet de andre stedene jeg så den.

R. barbatum med praktfulle blomster

De storbladete *R. auriculatum* og *R. hodgsonii* var jeg også spesielt interessert i, siden de kan være aktuelle på Østlandet. Eksemplarene av disse var flotte, små trær, sistnevnte art med vakker fløyelsglatt bark. Ellers finnes det jo store eksemplarer av andre storbladete arter i Arboretet som kanskje er verdt å prøve for en østlending, f.eks. *R. rex* ssp. *fictolacteum* og *R.*

R. auriculatum har blitt et lite tre på ca. 5 m.

watsonii. Inntrykkene var mange: *R. fulvum* med store, mørke, blader med vakkert indument, *R. platypodum* med sine ekstremt kraftige blader, *R. wasonii* med utbredt, tett vekst og glinsende blader og, ikke minst, store og velutviklede busker av *R. bureavii* og *R. roxieanum* var. *oreonastes*. Praktfulle planter! Av andre arter med særlig flott bladverk kan nevnes *R. longesquamatum*, *R. sikangense* var. *exquisitum*, *R. balangense* og *R. pudorosum*. Blant dem jeg verken hadde hørt om eller sett tidligere var *R. huianum*, som fremsto som nesten påfallende frisk og uskadd, men dessverre uten blomster.

Flotte blader på *R. fulvum*

Gulblomstrende *R. campylocarpum* ssp. *caloxanthum* har blitt en stor busk. Heldigvis hadde den noen få blomster. Den regnes ikke som veldig vinterherdig, men har klart seg godt på Milde.

Mange av plantene i artssamlingen hadde nå blitt flere meter høye, bl.a. *R. campanulatum* og *R. wallichii* som nok var 6 m høye eller vel så det. Dette var for øvrig eksempler på arter som hadde blitt noe glisne med alderen. Blant de lave artene var det meget imponerende bestand av blomstrende *R. aureum*, og det var flotte markdekkende planter av *R. forrestii* og *R. haematodes* som så ut som de hørte naturlig hjemme der. Artssamlingen i Arboretet er noe helt spesielt, og den er «obligatorisk» å besøke for alle med gryende interesse for rhododendron.
Det var lite vinterskader å se i artssamlingen, de fleste artene var uskadd eller hadde mindre skader. Noen få arter, som *R. groenlandicum*, hadde imidlertid omfattende bladskader.
Turen i kultivarsamlingen ble kort, men flere meter høye 'Taurus' blomstret fint og viste seg fra sin beste side. Plantene i kultivarsamlingen har fått vokse fritt, og etter mange år er det dermed mulig å se hvordan den enkelte kultivar utvikler seg over tid. Det er jo et tema i seg selv. Terhi var litt overrasket over hvorfor jeg tok et bilde av en glissen og lite pen 'Dora Amateis', en kultivar jeg personlig ikke har vært spesielt begeistret for. Jo, jeg tok bildet nettopp for å dokumentere hvor slengete en del planter blir med alderen. Så skulle det vise seg at under andre betingelser kan denne kultivaren ta seg helt annerledes ut. Mer om det seinere.
Per M. Jørgensen har, som sikkert mange av leserne vet, laget omfattende og nyttige oppsummeringer av erfaringene fra artssamlingen i nr. 15 - 17 av årsskriftet *Årringen*, som utgis av Arboretet og Botanisk Hage på Milde, Universitetet i Bergen. Den kan lastes ned fra nettet.

Jan Rune Hesjedal, Lepsøyneset
Etter å ha brukt det meste av dagen i Arboretet på Milde ble det kveldstur til Lepsøyneset noe lenger sør. Jan Runes Hesjedals hage er romslig, og den er flott. Samlertrangen er avstemt med estetisk sans. Hagen er dessuten en av de få i Norge som har et *Eucalyptus*-tre over buskstørrelse.

R. orbiculare kan vel ikke bli flottere enn dette.

Jan Rune viste fram godt utviklede eksemplarer av flere arter bl.a. en særlig fin *R. williamsianum* ved siden av en like fin *R. adenogynum*, et nydelig eksemplar av *R. orbiculare* som akkurat hadde begynt å blomstre, og den krypende, rødblomstrende *R. chamaethomsonii*. Sistnevnte dannet markdekke over et ganske stort, åpent eksponert areal. *R. elegantulum* sto også i full blomst. Av de enda mer spesielle og krevende artene var en flott og skadefri *R. griersonianum*, som dessverre ikke hadde rukket å blomstre. Det gjorde derimot *R. ochraceum*, som også trivdes godt. Jeg fikk se et eksemplar av *R. arboreum ssp. cinnamomeum* med lyst rosa blomster, *R. beanianum* og *R. principis* med glinsende blader, og fine busker av *R. oreotrephes,* som var nær ved å springe ut i blomst. Jeg fikk se flere utgaver av *R. pachysanthum,* hvorav en klon hadde en rød ganeflekk. Den ble jeg veldig begeistret for. Lav kveldssol er forresten ikke å forakte på rhododendron. Fra vinterhagen over en kopp kaffe kunne jeg betrakte *R. pachysanthum* i solnedgang, et vakkert syn. *R. anthopogon* sto i blomst. En liten *R. microgynum* som var skåret tilbake hadde praktfull blomstring med store, røde blomster i kraftige blomsterstander. Sterkt røde blomster var det også på *R. neriiflorum*. En busk av *R. augustinii* var i full blomst. Jeg merket meg en hybrid av *R. wiltonii* med særlig flott bladverk. Jan Rune viste meg også en følsom sjeldenhet inntil husveggen, *R. edgeworthii*, ganske atypisk for slekten med sine rynkete blader. *Camellia* var det også flere av i hagen.

Eucalyptus sp. med Jan Rune Hesjedal som målestokk. Den ble plantet år 2000.

Flott *R. griersonianum* som jeg var for tidlig ute til å se i blomst.

R. wasonii hadde fremdeles en blomst. Denne arten var uskadd og fin på alle stedene jeg så den.

Jeg fikk også se frøplanter som var resultat av kryssinger han hadde gjort, og podinger (med klesklyper). I veksthuset, som i hagen for øvrig, var det orden og system, noe å strekke seg etter for en del av oss andre…

Harald og Randi Kårtveit, Sotra
Hagen til Harald og Randi er ut fra dimensjonene og innholdet egentlig en park eller et arboret, men har også «personligheten» og intimiteten til en hage. Det veksler mellom tydelig opparbeidete arealer og mer naturlige partier. Det er bygget opp vakre vegetasjonsmiljøer med utgangspunkt i eksisterende terreng og vegetasjon, og noen steder har plantene oppnådd så store dimensjoner og komposisjonene er så gode at de delene av anlegget fremstår som «ferdige». Jeg merket meg bla. et fint hjultre (*Trochodendron aralioides*) som var fint plassert ved et lite vannspeil. Andre steder er plantene mindre, og en kan bare ane hvordan det vil bli om noen år når rhododendronene strekker seg lenger opp og danner mer sluttede bestand. På forblåste Sotra er det mange steder forsenkninger i terrenget som gir le og gode forhold. Slike habitater er godt utnyttet i dette anlegget, hvor de mest vindfølsomme, storbladete artene har fått de mest beskyttede voksestedene. Plantesamlingen er så innholdsrik at bare noen av inntrykkene kan deles her. Den har mange treslag, både lauv- og bartrær. Vi måtte ha noen timer på å rekke over det meste. Flere store magnoliaer blomstret under mitt besøk, bl.a. 'Wada's Memory' og en fin, kompakt *Magnolia kobus*. En imponerende flott og bredvokst *M. sieboldii* var ennå ikke i blomst. *M.* x *brooklynensis* 'Yellow Bird' så ut til å trives godt, men hadde ikke rukket å blomstre. En rekke kultivarer av bartrær med spesiell vokseform er representert, samt den sjeldne *Cunninghamia*.
Rhododendron domminerte imidlertid i antall og artsrikdom. De storbladete er godt representert, noen av dem var fremdeles ganske små. Jeg så imidlertid noe større eksemplarer av *R. rothschildii*, *R. rex* ssp. *fictolacteum* og *R. kesangiae*. Jeg la også merke til en tett, storbladet plante som var en ukjent hybrid fra Jan Valle, veldig fin plante. Artsutvalget for øvrig var stort.

R. ririei med spesiell lilla blomsterfarge

R. rubiginosum blomstret sparsomt.

En ganske ung plante av *R. floribundum* hadde fin blomstring. Artshybriden *R. strigillosum* x *R. hunnewellianum* hadde særpreget vekst lik *R. strigillosum*, men virket noe kraftigere. Er den kanskje også mer vinterherdig? *R. piercei, R. haematodes, R. thomsonii* og *R. chamaethomsonii* blomstret i skarpt rødt. I likhet med de fleste andre stedene jeg så den mer varmrøde *R. ochraceum*, så var den i blomst, men med nokså få blomster som var litt skjult av bladverket. Alle plantene jeg så av denne arten på turen, var svært friske og vitale. Jeg hadde aldri sett den før, men har blitt veldig begeistret for den. *R. succothii* hadde dessverre et hvileår. Det hadde også en stor, flott *R. pseudochrysanthum*. En nokså stor *R. rubiginosum* hadde noen få rosa blomster. *R. heliolepis* blomstret ikke, men imponerte med sine blanke blader. Ellers var det fine, yngre eksemplarer av mange andre arter bl.a. *R. recurvoides, R. makinoi, R. yuefengense, R. eclecteum, R. wallichii, R. clementinae, R. insigne, R. wasonii, R. flinckii, R. arboreum* ssp. *cinnamomeum, R. praevernum, R. longesquamatum, R. faucium, R. platypodum, R. oreotrephes*. Den siste planten vi betraktet, var en veldig kompakt 'Dora Amateis' overstrødd med blomsterknopper, et godt eksempel på hvordan individuell «særbehandling» med beskjæring og lysåpen plassering kan påvirke plantens uttrykk.

R. piercei med flotte, røde blomster

Kirsten Marie og Guttorm Storheim, Radøy
Hos Kirsten Marie og Guttorm er det, som mange vet, både plantekultur og maritim kultur. Jeg skulle gjerne brukt lengre tid i den veldig imponerende motorsamlingen som Guttorm viste fram (har båt og motor fra 50- og 60-tallet selv), men kvelden nærmet, og ny befaring skulle foretas. Først ble det omvisning ved Kirsten Marie i hagen. Der var det orden og system, og veldig mange arter. En typisk samlerhage for så vidt, men uten det kaos som har lett for å oppstå i slike. Det ble mye informasjon og mange inntrykk på et forholdsvis lite areal.

Optimalt tidspunkt for å beskue 'Viking Silver'

De siste blomstene på *R. recurvoides.*

'Crest' var i ferd med å springe ut.

En praktfull 'Taurus' tok oppmerksomheten først, deretter 'Viking Silver', som blomstret på sitt fineste. *R. pachysanthum* var det flere av, og den var i ferd med å avslutte blomstringen. Også dette besøket skjedde nokså seint på dagen, og nok en gang ble det indument i lav sol. Ellers viste Kirsten Marie fram en stor og flott *R. insigne* og fine eksemplarer av *R. roxieanum, R. campanulatum, R. wasonii* og *R. orbiculare*. Den svært riktblomstrende *R. pemakoense* var praktfull. Flott blomstring var det også på *russatum*-hybriden 'Songbird' og gulblomstrede *R. rupicola* var. *chryseum*. Av arter som ikke blomstret, kan nevnes fine eksemplarer av *R. wardii, R. lepidostylum, R. proteoides, R. pronum, R. williamsianum, R. strigillosum, R. ochraceum* og *R. yakushimanum*. Sistnevnte var særdeles stor og kraftig. En fin, bonsaiaktig *R. trichostomum* blomstret dessverre heller ikke. En velvoksen *R. recurvoides* hadde heldigvis fremdeles en blomst hengende.

En mystisk skjønnhet av en «bladplante» var, etter nærmere undersøkelser av Kirsten, mest sannsynlig en hybrid mellom *R. rex* ssp. *fictolacteum* og *R. rex*. Det var heller ikke mye å utsette på bladverket til hybriden mellom 'Hansel' og *R. bureavii*, veldig lik arten (se foto av denne planten på side 24). Videre merket jeg meg fine eksemplarer av *R. cinnabarinum* var. *roylei* med svellende blomsterknopper og *R. arboreum* ssp. *cinnamomeum* i blomst med god farge, foreløpig ganske liten. Kultivaren 'Redwood' hadde ikke blomster, men spektakulær rød bark på skuddene og glinsende blader. Jeg må også nevne at jeg ble imponert over oppstammete blåeiner som nærmest dannet et lite kronetak over koselige sitteplasser.

Fortsettelse følger i neste nr. av Lapprosen.

Nautesund Plantesalg

Har allsidig planteutval

Spesialområde:
Stauder og roser

Kontaktinformasjon:
Nautesund Plantesalg
5986 Hosteland

Tel.: 56 36 52 19
plantesalg@nautesund.no
www.nautesund.no

Hageland
SOTRA
GJERTRUDVEGEN 3, 5353 STRAUME

Ta turen innom oss

Her finner du et godt utvalg av:
- Rhododendron
- Surjordsplanter
- Stauder
- Roser
- Sommerblomster
- Granitt
- m.m

TLF. 56 32 12 52
www.hageland.no

Hageland

www.hageland.no

Hageland Askøy
Juvikflaten 6
5308 Kleppestø
Telefon: 56 15 29 29

Hageland Fantoft
Fantoftveien 9
5072 Bergen
Telefon: 55 91 80 30

De fineste hagene kommer herfra

GIMLE PLANTESKULE

Stort utval i planter for hagen

Spesialområde:
Rhododendron og surjordsplanter

Kontaktinformasjon:
Gimle Planteskule
Vikøy,
5600 Norheimsund

Tlf.: 56 55 04 80
Faks: 56 55 04 87
gimle@vestplant.no
www.vestplant.no

Billeder fra Himalayas natur:

Fra landet mellem de to elve, Salween og Mekong

Fra de blå bjerges grænse

Vårt danske medlem Ruddi Perriard har med stor generøsitet stilt et omfattende utvalg av sine fotografier til disposisjon for Lapprosen. *Disse vil vi videreformidle til våre lesere i flere numre av bladet framover.*

Det har længe ligget i kim, at jeg næsten skylder, at vise noget af den natur, som det blev min lod at opleve på mine snart mange rejser. Jeg var i Yunnan første gang i 1987. Endvidere har jeg haft den glæde at være med efterhånden en del nordmænd. Jeg havde tænkt, at det ikke skulle handle så meget om expeditionerne, men bare stilfærdigt viderebringe nogen af de naturoplevelser, jeg har haft – og altså sammen med gode norske folk – som sammenlagt har været drivkraften.

Ruddi Perriard – kendt for at gå sine egne veje – i den kinesiske natur

Meconopsis pseudointegrifolia

Omphalogramma amethystina kan dyrkes i kultur - hvis man ikke har snegle.

Mekong og Salween afleder smeltevand fra Tibet. Imellem har vi bjergkæden, Biluo Xue Shan. Højeste punkt 5010 meter. Det er en ren botanisk have. I den højalpine eng finder jeg mange unikke planter med betagende skønhed, således *Meconopsis pseudointegrifolia* med det karakteristiske fremskudte støvfang.

Paraquilegia microphylla har jeg set helt op til 3900 meter.

Den gule snabel-kala, *Arisamea flavum*, fra Tibets højland. Jeg tror, den er i vestlig kultur.

Den tofarvede R. *mekongense*

I cirka 3800 meter finder vi *R. mekongense*, rent gul med et rødligt skær, - og skæl på blomsterstilken. Den 'tofarvede' *R. mekongense* med det rødlige islet bør findes i enhver samling. Den er delvis løvfældende og meget hårdfør. Den er alt for sjælden i kultur.

R. roxieanum var. *cucullatum*, Cang Shan form. Her ses de blivende knopskæl tydeligt. Den er villig til at blomstre. En karakterplante!

Bjerget Namcho Brawa er 7775 m. Jeg nåede ikke toppen

R. roxieanum **findes i mange former.**

R. roxieanum kan have lys gule blomster med spætter. Den højalpin og samlet i 1989 i Baima Shan i ca. 4000 meter og er nu i Rogaland Arboret. Der findes et herbarieark, 00119620, i Harvard Universitets Herbarium, som omhandler en indsamling af Dr. Josef Rock, nummer 18436, samlet i oktober 1929 mellem Weixi og Mekong i 4150 meter. Planten beskrives som 1 til 2 meter – og, altså med gule blomster. Gad vide, om den indsamling er i kultur? Det store spørgsmål er, hvorfor er den lysgule *R. roxieanum* ikke kendt – og beskrevet. Det er kun Remi Aleksander Nielsen i Oslo, som godt vidste om den. Det er vel kendt, at *R. proteoides* findes i en gullig form – og R. parvum måske også. Men, at der også findes en højalpin gullig *R. roxieanum* – det har jeg ikke set beskrevet.

Den lysgule *R. roxieanum*

Villingstadparken besøkshage

Tekst: Tor Jan Ropeidet Foto: Marius Foss.

Rhododendron yakushimanum 'Hoppy'

Vestlendinger kan undertiden ha en tendens til å tro at suksess med rhododendron er noe som i særlig grad er mulig for dem som bor vest for Langfjella. *Lapprosen* har imidlertid satt seg som mål å vise at dyrking av rhododendron er mulig over store deler av landet. Vi kan f.eks. vise til Kristian Nyvolls artikkel «Rhododendron i nord» (*Lapprosen* 2–2017). I dette nummeret av *Lapprosen* står norske rhododendronhager i sentrum for interessen. Per Anker Pedersen har skrevet om sin studiereise til Vestlandet i 2018. Samtidig følger vi opp løftet fra det forrige nummer av *Lapprosen* om at man i dette nummeret skulle

Flott fargekombinasjon. Vi husker ikke eksakt navn på denne rhododendronvarianten.

'Cunningham's White' og 'Scintillation' og formklippede barlind som man finner rundt i hagen.

kunne lese om Villingstadparken besøkshage i Røyken og bringer en fargerik billedreportasje fra denne østnorske rhododendronoasen.

Villingstadparken besøkshage ligger vegg i vegg med Hageland Foss og er sammen med dette hagesenteret en del av et gårdsbruk eiet av familien Foss siden 1874. Familien har i dag forpaktet bort selve gårdsdriften og konsentrerer seg om hagesenteret.

Redaktøren har hatt en prat med Marius Foss, som er anleggsleder i Hageland Foss. Det er hans foreldre som begynte anlegget av parken i 1975. Hagesenteret har i dag Østlandets største utvalg av rhododendron, og dette gjenspeiles også i besøkshagen som på sine ca. 6000 m² har en hovedtyngde av rhododendron med over 100 forskjellige sorter. Forkjærligheten for *yakushimanum*-hybrider og asaleaer er tydelig, men det finnes også en rekke andre sorter som ikke lenger er så vanlige. Det har også vært et mål å plante de ulike sortene slik at det oppnås harmoniske fargekombinasjoner og en så lang blomstringssesong som mulig.

Selv om rhododendron er det dominerende innslaget i hagen, er harmonisk samplanting med andre busker og trær enn rhododendron viktig. Her kan nevnes sorter av japanlønn som kan danne en vakker kombinasjon med rhododendron. Her kommer også en annen side av den hageinteressen som ligger til grunn for Villingstadparken, til syne – nemlig interessen for japansk hagekunst. Det er blitt funnet plass til japanske steinfigurer og lykter, og siden 2016 har hagen også hatt en egen utstilling av bonsaitrær.

Hagen er i konstant utvikling. Åpne plenområder blir gradvis supplert med nye bed og nye planter. Den som har besøkt hagen tidligere, vil derfor alltid kunne regne med å oppleve noe nytt og overraskende. Hagen, som har adresse Hurumveien 11, 3440 Røyken, er åpen for publikum i hagesenterets åpningstid. Se også besøkshagens nettside: villingstadparken.no/

Masse spennende busker og trær rundt omkring i hagen

Flere varianter av krypende rhodododendron

Bed med mange fargekombinasjoner og japansk inspirerte steinlykter finner man rundt i hagen.

En rhododendron er vakker når den kommer i knopp.

Flott fargespekter med b.la. *Rhododendron* 'Scarlet Wonder', 'Ramapo', *Rh. rupicola*, *Rh. impeditum* m.m.

Rundt omkring i hagen finner man masse formklipte barlind i kombinasjon med rhododendron.

Fargespekter av ulike *yakushimanum*-sorter

Det finnes også mange ulike løvfellende asaleaer rundt omkring i hagen, med flotte skarpe farger.

Hvordan skille de tre europeiske rhododendron-artene i underseksjon Rhododendron fra hverandre

R. ferrugineum Foto: Ole Jonny Larsen

I fjellområdene i Sentraleuropa, fra Pyreneene i vest til Karpatene i øst, finner vi de tre representantene for underseksjon Rhododendron. Ole Jonny Larsen gir her en kortfattet beskrivelse av hvordan de kan skilles fra hverandre.

R. ferrugineum
Denne skiller seg fra de andre på **rødbrun underside** på blada. Den har **ikke** hår på bladkantene. Generelt litt større enn de andre. Den finnes fra Pyreneene til De østerrikske alper. Ole Jonny mener at *R. ferrugineum* 'Glenarn', en klon med innbøyde bladkanter, er lettere å dyrke enn hovedformen.

R. hirsutum
Det beste kjennetegnet er **hårete bladkanter**. Blada er grønne på undersida. Den vokser på kalkrik jord i Alpene og på Balkan.

R. myrtifolium
Denne har **ikke hårete** bladkanter, og blada er **grønne** på undersida. Generelt litt mindre i veksten enn de to andre. Vokser mye lenger øst og ikke sammen med de to andre. Fotografiene av denne vakre rhodoen er tatt på plantens naturlige voksested i Bucegi-fjellene i Romania. Bildene er fra snaufjellet, 2000 meter opp med taubane fra turistbyen Sinaia. Knut Bjørnstad, som har tatt bildene, mener at dette kanskje er den peneste europeiske alperosen. Da han besøkte stedet, var blomstringen stort sett over, og man kan bare fantasere om hvordan det så ut en uke eller to tidligere. Bildene han tok, var av etternølere.

R. × intermedium
Dette er en naturhybrid mellom *R. ferrugineum* og *R. hirsutum*. Dem finnes kun i områder der disse artene vokser sammen. Variabel, men kjennes lettest i former som er midt imellom.

R. ferrugineum 'Glenarn' Foto: Ole Jonny Larsen

R. hirsutum Foto: Ole Jonnny Larsen

En form av *R. hirsutum* med hvite blomster
Foto: Ole Jonny Larsen

R. myrtifolium Foto: Knut Bjørnstad

R. myrtifolium Foto: Knut Bjørnstad

Frøstander av *R. myrtifolium* Foto: Knut Bjørnstad

Erstatningsplante ??

I mars sende Oddbjørn Fosse frå Bryne denne trivelege e-postmeldinga til Per Magnus Jørgensen og redaktøren i Lapprosen.

Då eg begynte å bli rhodofil, fanst det på Jæren berre kvite, lilla og raude rhododendron. Etter at det kom to bøker om emnet på nittitalet, steig interessa for gule ganske sterkt. Ein kamerat og eg tok sjansen på ei bestilling til Glendoick Gardens. Det var då eg fekk i eige ein *Rh. macabeanum*. Etter nokre år blomstra han, og eg bestilte ein til. 2008 blomstra begge to. Fantastisk syn. Etter vinteren 2010 og 2011 var det slutt med blomstringa og med plantene.

Kva gjer ein rhodofil mann då? Kva med å lage ein, og med kven?

Du må ha ein gul og ein storblada. Valet fall på *Rh. fortunei* × *Rh. wardii* L.S. Dette gjekk ikkje, det blei ein veldig lys gul nesten kvit. Kva gjer ein så? Dersom eg kryssar tilbake denne med *Rh. wardii* L.S.???

Er det denne som skal heite «Smørbukk»?

Per Magnus Jørgensen sende så denne kommentaren:

Jovisst, husker jeg raden av gule krysninger i bakkanten av din planteskole. Plantene varierte noe i gulfarge, men jeg likte best den midterste som var kraftigst gul i blomsten. Den passer bra til navnet «Smørbukk». Det er mange som har forsøkt å gjøre riktig gule sorter. Min gamle venn Hans Hachmann gjorde mange forsøk, men ble aldri riktig fornøyd. Jeg liker godt hans 'Marietta', men den syntes han selv var for bleik! Men de guleste av hans, var ikke hardføre nok.

Rothschild gjorde samme krysning som den du gjorde først, og hans plante ble navngitt til 'Prelude', men den er ikke blitt populær fordi dens blomster er så bleike. Den beste vi [dvs. Arboretet på Milde] har av denne typen er en amerikansk sort som heter 'Golden Star', og så er spørsmålet om din er en forbedret versjon av denne, eller ikke. Det er vanskelig å si. Har du noen erfaringer om hardførhet, villighet etc.? Vi har den amerikanske. Vi kunne kanskje prøveplante din og sammenlikne?

Oddbjørn Fosse svarar:

Det er heilt klart at mange hybridar har betre og sterkare gulfarge en denne. Det som eg synest er interessant, er at det med det materialet som finst i dag, er mogleg å laga ein plante som du liker.

Blomstrane på ein *Rh. macabeanum* er rundare og ikkje som denne, som liknar meir på ei blanding av *Rh. fortunei* og *Rh. wardii.*

Eg har fått ein hybrid med litt store blomstrar og med litt stort bladverk, som minner om stort *Rh. wardii*-bladverk, som er nesten rundt. Planten er hardfør som foreldra og har godt rotsystem. Knoppane er litt mindre i år, noko som eg trur kjem av tørken i fjor.

Spørsmål og svar

Sigrun Grayston Isachsen har skrevet til *Lapprosen* og bedt om hjelp til identifisering av en gul rhododendron. Hun skriver at hun maler botanisk akvarell i regi av Vestlandske Folkekunstlag, og da skal man helst ha rett navn på arket. Vi sendte Sigruns spørsmål videre til noen av foreningens potensielt mest skarpskodde medlemmer.

Sigrun opplyser at planten er over 2 m høy, og at den vokser inni en del andre busker. Et første tips var at det kanskje kunne dreie seg om *R. ambiguum*, en vakker gulblomstrende art. Men da Sigrun sendte oss et bilde av en kvist med blomster som hadde åpnet seg, etter at den var blitt tatt inn i hennes stue, måtte selv ekspertisen gi tapt. Med en viss resignasjon skriver Ole Jonny Larsen: «Jeg må nok melde pass. Den ligner ikke helt på noen av de relativt få gulblomstrende villartene. Og hvis det er en hybrid (menneskeskapt krysning), finnes det svært mange å velge mellom.»

Vi trykker likevel Sigruns fotografier og vakre akvarell og ber leserne om tips om hvilken hybrid det kan dreie seg om.

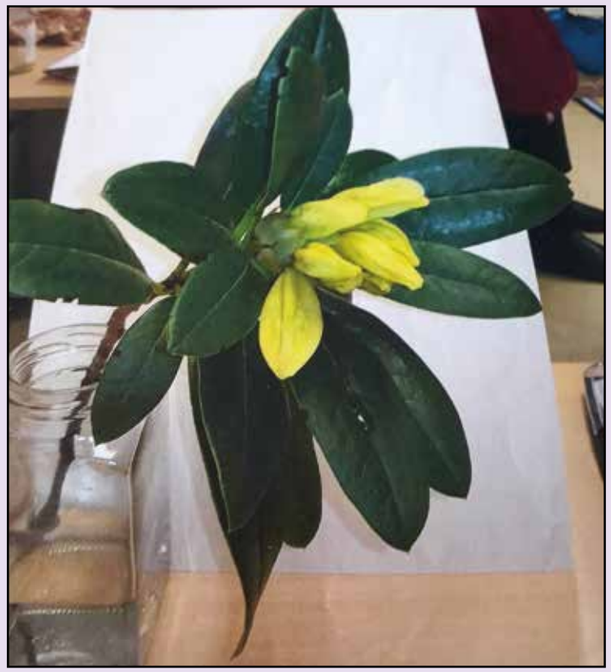

Nytt nummer av Årringen

I *Årringen* kan du lese om plantesamlingene i Arboretet og Botanisk hage på Milde og i Musehagen. Bladet har kommet ut siden 1997. Siste nummer (Årringen 2018) kom ut 9. april 2019, og inneholder en artikkel om Rhododamene - om kvinner i utforskning og foredling av Rhododendron.

Bladet inneholder også annet generelt stoff om botanikk, dendrologi og hagebruk. I hvert nummer blir det gjerne satt fokus på bestemte planter eller planteslekter, og denne gangen gjelder det spansk kjørvel og pors.

Årringen sendes fritt til medlemmene i Arboretets venner.
Årskontingenten er kr 300,-
I løssalg er prisen kr 175,-

Vil du bli medlem i Arboretets venner?
Kontakt: styret@arboretetsvenner.no
Les mer: www.arboretetsvenner.no

Les mer om **Arboretet og Botanisk hage:**
www.uib.no/arboretet og følg oss på Facebook.
Kontakt oss:
post@arboretet.uib.no eller 55 58 72 50

Fra Kirsten Marie og Guttorm Storheims hage på Radøy: *R* 'Hansel' x *bureavii* med "polert" bladverk! Foto: Per Anker Pedersen

Lundbergs PLANTESKOLE

Velkommen til en ny og blomstrende sesong!

- Spennende plantesortiment
- Alt du trenger til hagen. Krukker, espalier m.m.
- God jord i sekk og bulk
- Faglig kunnskap
- Kafe med hyggelig uteområde
- En atmosfære som må oppleves!

Helleheia – 4810 Eydehavn
Telefon 37 03 03 11
post@lundbergs-planteskole.no
www.lundbergs-planteskole.no
Følg oss på Facebook og Instagram

Velkommen til en hyggelig handel

Klippe, klippe …

Tekst og foto: Audun Arne

Det viser seg at rhodoene med årene har det med å vokse mer enn det var tanken i utgangspunktet da de små søte ble plantet. Behovet for klipping blir etter hvert påtrengende. Vi har vært både usikre og engstelige for hvordan dette skal gjøres riktig. Det har blitt utsatt og utsatt. Kanskje har vi dristet oss til å ta litt av tuppene her og der, men fortsatt produserer flere rhodoer meterlange grener som blomstrer og vokser frodig i ytterkant, og sørger for at vi ikke lenger kommer fram med trillebåra.
Etter høsten 2015 og klippekurs med Per Vestergaard har vi forstått en god del, og ikke minst fått motet opp. Vi har skjerpet saksen. På besøk hos Ebba Holmboe observerte vi iherdig og kompetent klipping, men uten å relatere det til vår egen virkelighet. Nytt besøk etter at motet var vekket, ga oss plutselig en opplevelse av ubegrensede muligheter når det gjelder klipping og forming av planter. Det er nok ikke så greit å gi noen slags fasit for klipping, så da blir det å være kreativ, finne ut hvordan en selv vil ha det, skjerpe motet og sette i gang. Sist høst har vi kjørt vekk syv tilhengerlass med avklipp.
Jeg bidrar med noen gryende erfaringer, og enkle eksempler på hva som kan fungere ukomplisert. «Kan jeg klippe rhododendron?» er faktisk det spørsmålet jeg oftest har fått, og som jeg har gitt delvis kompetente svar på. Nå er jeg vel på vei til å bli en lystklipper. Det jeg ønsker å fokusere på her, er hvordan klipping kan resultere i overraskende hurtig og frodig nyvekst. God saks og fantasi kan gi kontinuerlig fornyelse i hagen.
Høsten 2015 hadde Per Vestergaard klippekurs hos oss. To yakushimanumhybrider, ***Rh.* 'Kalinka'** og ***Rh.* 'Marlis'**, hadde lagt seg skrått i retning mot sola i halvannen meters høyde og var nakne på baksiden. De ble klippet helt ned. Neste år var de kraftig i nyvekst, i 2017 blomstret de, og nå står de proppfulle av knopper.
En ***Rh. catawbiense*** på hytta var etter 45 år storvokst, treete og glissen nedentil, og overgrodd med bjørnebær og kaprifol. Vi kappet enormt i juni, beholdt fire stammer og en liten krone på toppen. I løpet av sommeren eksploderte den i nyskudd fra bunnen og sto frem som et kunstverk. Så lar vi nyveksten overta etter hvert.

Etter angrep av skjoldlus ble det til at vi destruerte en del planter, men også klippet noen helt ned uten å fjerne rota. *Rh.*

'Queen Anne's' var intenst angrepet. Etter total nedklipping tidlig i juni er den helt dekket av kraftige nye skudd, tilsynelatende uten angrep.

En ***Rh.* 'Ponticum Roseum'** var halvannen meter høy og angrepet av skjoldlus. Gryende nyskudd var ikke angrepet. Klipp til 20 cm over rot i juni har gitt frodig nyvekst gjennom sesongen.

En drøy meter lang gren av ***Rh.* 'Cunningham's White'** hadde slått kraftig rot. Den ble pottet, og vi forventet god vekst. Den kom i gang, men nøyde seg med litt forsiktige skudd på toppen av en ellers helt naken gren. Etter råd fra Ole Jonny «glemte» vi toppen og klippet ned til under halv stamme i juni 2018. Siden har den formelig eksplodert med nye frodige skudd gjennom sesongen. Ellers har vi satt i gang med mye oppstamming og fjerning av lave og særlig bakkekrypende grener. Vi trener også mye på noe som visstnok kalles tynning, dvs. å klippe ved et friskt skudd et godt stykke inne på en gren, uten at en kan se at noe er tatt. Slik håper vi å kunne holde en plante i ønsket størrelse og form over tid.
Jeg håper flere tar pennen fatt og bidrar med synspunkter og egne erfaringer med klipping.

Archibald Menzies

(1754–1842) og *Menziesia*-artene

Tekst og foto: Ole Jonny Larsen

Rhododendron menziesii (syn. *Menziesia ferruginea*)

Archibald Menzies ble født i Perthshire i Skottland i 1754. Nesten alle menn i familien var gartnere eller botanikere, de fleste var ansatt på store gods i området rundt byen Perth på østkysten. Archibald fulgte familietradisjonen og tok først arbeid i hagene ved Menzies-godset i nærheten, men flytta snart over til Edinburgh botaniske hage der også broren arbeidet, nøye overvåket av professor i botanikk, John Hope. Plantekunnskap og medisin hang den gang nært sammen på grunn av den betydningen de la på legende urter, og Hope oppmuntra han til å ta fatt på medisinstudiet. Det gjorde han også, men fortsatte samtidig å studere botanikk ved siden av.

Studentlivet ble tydeligvis fort kjedelig for Menzies, for han søkte og fikk en jobb i marinen som lege. Han ble sendt over til Nova Scotia der han tjenestegjorde i flere år. Men botanikken fulgte med på lasset, og han fortsatte studiene på fritida. Han oppdaga flere ukjente amerikanske busker og trær, og navnet Menzies ble lagt stadig mer merke til blant fagfolk hjemme i Skottland. Han fikk derfor gode anbefalinger da han søkte jobben som skipslege på en vitenskapelig ekspedisjon som skulle gå rundt Kapp Horn og utforske den amerikanske stillehavskysten. Han benyttet anledningen til å samle planter på de stedene de besøkte og bygde således opp et ry både som dyktig lege og botaniker. På bakgrunn av dette ble han i 1790 tilsatt av den britiske staten som naturvitenskapsmann på en forskningsreise jorda rundt. Skipet ble ført av kaptein Vancouver og hadde det svært så treffende navnet «Discovery».

Archibald Menzies skulle vare en slags vitenskapelig altmuligmann på turen. Han skulle studere trær, busker og alle blomsterplanter samt bregner, gras og moser. Og ved siden av de vitenskapelige navna skulle han også registrere plantenavn på alle lokale språk. Frø skulle samles inn, planter presses og levende eksemplar skulle også fraktes hjem til England. Dessuten skulle han ordne og systematisere innsamlinger av dyr, grønnsaker, mineraler, klær, våpen og lokalt håndverk – ingen liten oppgave akkurat!

Kaptein Vancouver og Menzies kom stort sett godt ut av det med hverandre, men en gang kom det til en heftig disputt over de transportable veksthus-kassene med levende planter som Menzies plasserte over alt på skipet. Kapteinen truet med krigsrett, men det hele roet seg etter hvert. Tross alt visste kaptein Vancouver at arbeidsgiveren hjemme i England så på Menzies' arbeid som noe av det viktigste på hele ekspedisjonen.

Menzies beskrev 300 ulike planter bare fra Sør- og Nord-Amerika, derav flere ukjente arter, og han brakte hjem mange levende eksemplar som tidligere aldri hadde vært innført til De britiske øyene. Mange av plantene han kom hjem med, trivdes svært godt i det engelske klimaet og kom etter hvert til å prege parklandskapet i byer og på private gods. Særlig nåletrærne har blitt vidt utbredt, og noen har spilt stor rolle i skogbruket i flere land i Europa. Det mest spektakulære treet han har æren for å ha funnet, er apeskrekk (*Araucaria araucana*), og det er dette han er mest berømt for.

Archibald Menzies er ikke kjent for å ha samla inn noen arter av rhododendron, men han har likevel kommet inn «bakvegen» og fått navnet sitt inn i rhododendronbotanikken. Han fant nemlig to arter litt merkelige surbunnsplanter i Nord-Amerika som han brakte med hjem. Det ble fastslått at de tilhørte en ny planteslekt, som da fikk navnet *Menziesia*. Senere ble det funnet flere arter i Japan og på noen øyer i nærheten. Til sammen er det beskrevet ca. 12 *Menziesia*-arter, botanikerne er litt uenige om hvordan de skal skille dem fra hverandre. I de senere år har planteforskere brukt DNA-analyser i større grad og har da ofte kommet til at planter som er ganske ulike, kan være nærmere i slekt enn en skulle tro. Slik har det etter hvert blitt enighet om at alle *Menziesia*-artene egentlig er *Rhododendron*! De er relativt nært i slekt med rhododendronarter som *schlippenbachii, albrechtii, quinquefolium* og *pentaphyllum.* De utgjør nå underseksjon Menziesia innen seksjon Schiadorhodion i rhododendronslekta.

Archibald Menzies

Disse nye rhododendronartene er løvfellende, hardføre, lette å dyrke, og flere av dem er vakre og blomsterrike – men de ser ikke ut som tradisjonelle rhododendron.

Rhododendron yakushimense (syn. *Menziesia yakushimensis*)

Den norske Rhododendronforening

ÅRSBERETNING 2018

Den norske Rhododendronforening har fire lokalavdelinger:

Rhododendron Sør med sete i Arendal/Kristiansand
Rhododendron Øst med sete i Oslo
Rhododendron Vest med sete i Bergen
Rhododendron Sør-Vest med sete i Stavanger/Jærregionen

Lokalavdelingene har sine egne styrer. De arrangerer medlemsmøter med foredrag, kurs, fellesturer og utflukter til kjente rhododendronhager med hagevandringer plantebytte og salg av rhododendron. Lokallagene fungerer godt, og har mange ulike tilbud og aktiviteter.

Foreningens årsmøte holdes vekselvis hos en av lokalavdelingene. I 2018 var det Rhodo Sør som hadde ansvaret, og årsmøtehelgen ble holdt i Grimstad den 25. – 27. mai. Se referatet i Lapprosen 3/2018.

Valg:

Styrets sammensetning etter årsmøtet 26.05.2018:

Ole Jonny Larsen	leder
Harald Olav Aksnes	nestleder
Harald Kårtveit	sekretær
Terhi Pousi	kasserer
Tor Frostestad	styremedlem - leder Rhododendron Sør-Vest
Audun Arne	varamedlem - leder Rhododendron Sør
Tor Jan Ropeid	varamedlem - leder Rhododendron Vest
Haavard Østhagen	varamedlem - leder Rhododendron Øst

Olaf Hammersland ble valgt som revisor, og Gunnar Breivik, Anne Brit G. Evensen og Reidar Vigrestad utgjør valgkomite fram til neste årsmøte.

Kirsten Marie Storheim fortsatte som medlemsregisteransvarlig utover juni. Inger-Lise Fonneland overtok ansvaret for medlemsregisteret i november 2018.

Styrets arbeid:

Det har vært avholdt to styremøter, hvorav fellesstyremøtet 21. februar også hadde med representanter for lokalavdelingene. Styret har ellers hatt tett kontakt gjennom året via e-poster og telefonsamtaler. Redaksjonen av Lapprosen har vært representert på alle møtene. 37 saker har vært til behandling. Det har blant annet vært diskutert hvordan vi skal kunne skaffe gode foredragsholdere til møtene. Det ble høsten 2018 inngått avtale med Jens Nielsen om en foredragsturne i alle lokalavdelinger vinteren 2019.

Planteimport:

Planteimporten fra Glendoick Gardens, Skottland ble gjenopptatt etter at planteskolen ble friskmeldt for *Phythophthora ramorum*. 44 medlemmer bestilte planter. I alt ble det importert 474 planter. Planteimporten ble administrert av Harald Kårtveit.

Informasjon fra Kenneth Cox tyder imidlertid på at importene vil bli avslutta i løpet av noen få år da de av ulike årsaker har måttet redusere produksjonen kraftig. Harald Kårtveit meldte på styremøtet i september at han ikke lenger ønsket å stå som ansvarlig for fellesimporter for hele DnR. Medlemmer som vil arbeide med dette, er velkommen til å ta kontakt med styret.

Johnny Engen, medlem i Rhodo Øst, administrerte planteimport fra Rhododendronhaven i Danmark. 48 medlemmer bestilte planter. I alt ble det importert 645 planter.

Bokimport:

Det ble arrangert felles import av Kenneth Cox' nye bok *Woodland Gardening*.
52 bøker ble bestilt og fordelt blant medlemmene.

Frøformidling: Frøformidlingen har ikke vært aktiv dette året. Jan Valle har gjort et godt arbeid i mange år, helt siden 2004, men har etter hvert fått svært lite frø inn fra medlemmene. Det er ønskelig at frøformidlingen blir mer aktiv, og medlemmer som vil arbeide med dette, er velkommen til å ta kontakt med styret.

Lapprosen:

Medlemsbladet gis ut 3 ganger i året. Bladet har 32 sider. Det er god tilgang på stoff, og stadig nye forfattere debuterer i spaltene. Det ble trykket 28 artikler og 196 bilder. Disse ble levert av 15 forfattere, og 29 fotografer, både medlemmer og andre. Alle som har lyst å skrive eller sende inn bilder til bladet, er velkommen til det. Lapprosen kunne leses i noe forkortet versjon på hjemmesiden, www.rhododendron.no

Redaksjonen besto av Tor Jan Ropeid. Medlemmer som vil gjøre en innsats for Lapprosen med å gå inn i redaksjonen, er hjertelig velkommen!

Nettsidene: Besøkstallene på www.rhododendron.no er stabile, og viser at siden er viktig for foreningens arbeid. Redaktør for nettsidene er Vidar Winsnes.

Økonomi: Foreningen har god økonomi og kostnadskontroll. Egenkapitalen pr. 31.12. 2018 var 179 060,81 kr.

Boksalg Det ble solgt 4 bøker av *Min rhododendronhage* i 2018.

Medlemstall: Pr. 31.12. 2018 hadde vi 384 medlemmer, fordelt på 288 enkeltmedlemmer og 96 familiemedlemmer, en reell nedgang på 6 fra året før. Øst hadde 95, Sør 52, Sør-Vest 66, Vest 135 og landet for øvrig 25 medlemmer. I tillegg hadde vi 11 utenlandsmedlemmer.

Samarbeid:

Foreningen deltar i bladbytte med alle nordiske rhododendronforeninger. Personer fra både Norden og England har også skrevet artikler i Lapprosen.

Foreningstur

Den norske Rhododendronforening har arbeidet med å arrangere medlemstur til Danmark våren 2019. Denne gangen har vi fått nok påmeldte til at turen kan gjennomføres. Flere lokalavdelinger har iblant egne turer, og det er en tendens til at hovedforeningens turer har fallende påmelding. Styret har dette oppe til fortløpende vurdering. Det er mye arbeid med å planlegge fellesturer, og de blir lett ganske dyre når en skal bruke ekstern operatør.

TAKK

En stor takk til alle som i løpet av året har bidratt med og utført oppgaver for å ivareta og utvikle foreningen til glede for alle medlemmene i Den norske Rhododendronforening.

SLUTTREGNSKAP

	Inntekter 2017	Inntekter 2018	Utgifter 2017	Utgifter 2018
Kontingenter	109150,00	121330,00	18500,00	17800,00
kontingentandel Sør			3562,50	3650,00
kontingentandel Sør-Vest			3662,50	3625,00
kontingentandel Vest			5887,50	5800,00
kontingentandel Øst			4787,50	4725,00
retur kontingent			600,00	
Lapprosen			76548,47	65400,01
trykking			59244,00	38999,00
porto			12820,47	9151,01
redaksjon			4484,00	4500,00
annonser	19500,00	15800,00		12750,00
Planteimport		125736,00		105509,78
Glendoick Gardens				77756,28
moms, toll, havn, etc				19676,00
videresending				8077,50
Møter/ arrangementer			37301,37	37774,80
styremøter			12901,37	14524,80
årsmøte			24400,00	23250,00
Nettside			4008,00	4008,00
årsavgift			1508,00	1508,00
redaksjon			2500,00	2500,00
Postboks			3445,00	1130,00
leie			1100,00	1130,00
ettersending			2345,00	
Frosalg	660,00	236,00		
Bokutgivelse *Min rhododendronhage*	2000,00	870,00		734,80
Utenlandstur				
Bank -renter/gebyr	831,00	896,00	369,50	361,00
Andre utgifter			11735,00	1776,00
gaver/ oppmerksomhet				
porto			2386,00	1519,00
rekvisita			1349,00	257,00
tilskudd til bok *Storblada rhododendron i Norge*			8000,00	
sum	132141,00	264868,00	151907,34	234494,39
årsresultat			-19766,34	30373,61

Balanse 31.12.2018

Innestående i Fana Sparebank 31.12.2018:

Foliokonto (driftskonto)	512,91
Sparekonto	143 478,11
Vardekonto (bokprosjekt)	35 069,79
Sum:	**179 060,81**

Innestående i Fana Sparebank 01.01.2018	148 687,20
overskudd 2018	30 373,61
	179 060,81

Bergen 31.12.2018/26.02.2019

Ole Jonny Larsen leder — *Terhi Pousi* kasserer — *Olaf Hammersland* revisor

Nye medlemmer

Vi ønsker følgende nye medlemmer velkommen i foreningen:

Daiga Ebrahimian	Klomreheia 7	4885 GRIMSTAD
Nils Erik Hansen	Solbergbakken 3	1672 KRÅKERØY
Sylva Hermansen	Andeveien 2	4847 ARENDAL
Liv Rose og Øyvind Jensen	Midtstølveien 74	4848 ARENDAL
Siri Kjøllberg	Roberglia 25	3123 TØNSBERG
Kristin Moldestad	Strøget 206	4760 BIRKELAND
Sten Nørkjær	Brunsøvej 22	DK-3500 VÆRLØSE DANMARK
Per Anker Pedersen		
Lillian Øygarden	Kringerudåsen 20	1445 DRØBAK
Svein Ramung		
Signy Børsheim	Nordåsgrenda 98	5235 RÅDAL
Sven Erik Tønnesen	Hobdalsveien 6	4370 EGERSUND
John Haldor Wiik	Harald Skjoldsvei 35 B	5236 RÅDAL
Tone Merete Aanerud	Spiksetsvingen 30	2100 SKARNES

DISTRIBUERT AV POSTEN NORGE

posten

NORGE P.P. PORTO BETALT

RETURADRESSE: Den norske Rhododendronforening PB 1325, 5811 BERGEN

ISSN 1504-6702